

Orchideeën in Maleisië

Inleiding.

André De Cock en Patrick Mannens schuimen al jaren het land af, opzoek naar inheemse orchideeën. In '92 groeide het idee samen een orchideeënreis te ondernemen naar een iets verdere bestemming. Patrick's voorliefde voor Phaleanopsis en ervaringen uit 1990 in Indonesië leidde hen naar Zuid-Oost Azië. "Visit Malaysia year '94", een initiatief van de Maleise toeristische dienst, was een niet te versmaden uitnodiging.

Al gauw voelden zich enkele andere kandidaten aangetrokken tot zo'n orchideeënreis. Zo ontstond een 8-man sterke groep waaronder nog een lid van de Antwerpse orchideeënklub ORCHIKA (Waar André en Patrick destijds bestuursleden waren.) nl. Jef De Wit. Maar ook enkele persoonlijke vrienden, vanbuiten het orchideeënmilieu, die ook wel liefde voor de natuur hadden en waarvoor het oosten en de manier van reizen de voornaamste aantrekking hadden.

Een maand lang trekken door Maleisië, zeventien dagen West Maleisië, tien dagen Sabah op Borneo en vervolgens vijf dagen Singapore. Gemene deler; natuurbeleving. Geen luxe, geen sport- of recreatievakantie doch zoveel mogelijk in de natuur met af en toe een vleugje cultuur zonder daarbij op een inspanning te zien.

Deel 1 : De west- en oostkust en Lake Chini.

Programma in telegramstijl:

*Kuala Lumpur; met bezoek aan 'Batu Caves', 'Templer Park' en een kijkje langs de Westkust.

*Oostkust; Cherating bij Kuantan, de tevergeefse hoop zeeschildpadden aan land te zien komen om eieren te leggen. Bezoek aan 'Gau Pan Ching'-tempel en enige snorkel ervaring rond 'snake island'.

*Lake Chini; Een eerste hoogtepunt in de reis qua natuurbeleving. Met boottochten, trekking en contact met Orang Asli's.

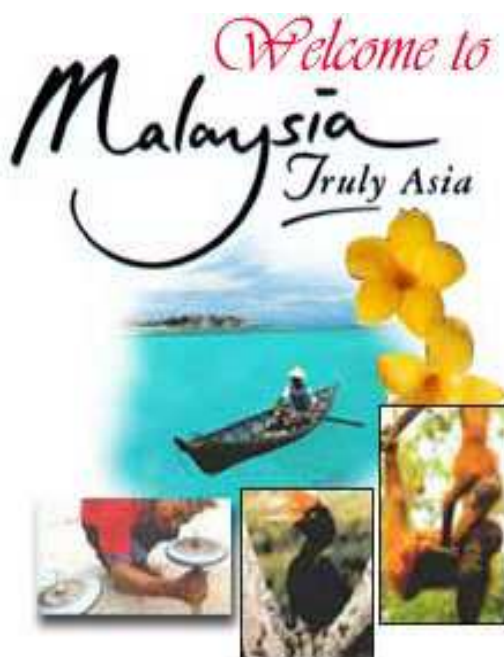
*Cameron Highlands; Een koel hoogland met stukken onaangeroerde jungle waar we een eerste keer werden geconfronteerd met massa's orchideeën in het wild.

*Penang; verblijf in Batu Ferrenghii. Eigenlijk een door toerisme overwoekert eiland met toch heel wat interessante natuur. Verlaten Zuidelijke- en westelijke stranden. De ontmoeting met FOMOS, kwekers en hobbyisten. Bezoeken aan ondermeer de Penang Hill en de 'Kek Lok See'-tempel van tienduizend boedha's.

*Sabah-Borneo; met bezoek in Sandakan aan Sepilok het Orang Utan rehabilitation Centre. Mount Kinabalu met de kans de berg te beklimmen of in Poring de Orchideeëntuin en Canopy walk te beleven. Tenom, bezoek aan het orchideeëncentrum van het agricultural research station. Tenslotte een ontmoeting met 's werelds grootste bloem: de rafflesia.

*Singapore; met natuurlijk Mandai Orchid Gardens, de Zoo, Het Jurong birdpark en tal van bezienswaardigheden en koopjes.

Als afsluiter een Singapore Sling in het Raffles hotel !

Een maand samenleven met acht quasi vreemden is niet zo'n eenvoudige opgave. Onze eisen lagen vrij laag. We sliepen merendeels 'very basic' d.w.z. een minimum aan luxe. Een proper bed en wasgelegenheid was de enige echte eis. Vaak zonder airconditioning (bij nachttemperaturen van 30°C niet vanzelfsprekend voor sommige toeristen) zonder warm water (zelfs een enkele keer zonder water), enkele malen zonder elektriciteit. (Dan kwamen we wel met de videobatterijen in de problemen.)

Honger hebben we niet gelden. Het tegendeel zelfs. Er werd resoluut de kaart lokale keukens getrokken. Aanpassen geblazen dus.

's Morgens vroeg rijst, alles pikant, tenminste in het begin van de reis, hoe verder we gingen hoe minder dat pikante opviel. De twee enige keren toen we kloegen over het eten, was als we dachten Europees te moeten eten. In Cameron highlands, wat een Britse sfeer over zich had, aten we in het Town-house hotel een Europese schotel en iedereen verliet met honger de tafel. 's Anderendaags deden we ons te goed aan een Chinese 'Steamboat' en gelijk was heel de Europese keuken vergeten. En wat een prijzen, 8 man ontbijt gemiddeld 30,-M\$, of zo'n 450,-BEF. Een goede lunch of diner kostte gemiddeld 80,-M\$, of 1200,-BEF voor 8 man. Van budgetreis gesproken?

Een manier van reizen die door geen enkele tourorganisator gepromoot wordt.

Wel is enkele keren opgemerkt dat vrouwen het mogelijk af en toe moeilijker zouden hebben, qua persoonlijke hygiëne. Vooral toiletten hebben vaak een minder hygiënische aanblik. Snel even achter een boom ligt niet iedereen...

We huurden een 'Van', wat ons een volledige vrijheid gaf qua dagindeling. Enkel de in totaal 7 vluchten bonden ons enigszins. Toch liepen we heel het vooropgezette programma af. Een programma moet je bij zo'n onderneming ook hebben. Liefst met uitwijkmogelijkheden, maar trekken zonder bewust doel, is quasi onmogelijk. Zeker in Sabah overnachting zoeken voor acht man is niet zo van zelf sprekend. Ook de per dag af te leggen afstanden moeten op voorhand goed worden ingeschat. Op Sabah hadden we enkele 'dirt roads' waar we amper 20 Km/uur haalden. Gelukkig bleven we gespaard van panne's of al te veel onvoorziene wegveranderingen. Zeker tijdens het regenseizoen moet ook met dergelijke zaken rekening worden gehouden. Tenslotte hou ik er aan eventuele amateurs te wijzen op het links rijden en het Maleise rodeo-stijl verkeer. Niet echt iets voor hartlijders.

Wat de orchideeënhonger betreft, zijn er wel enkele opmerkingen te maken. Je vindt overal orchideeën, als je maar even van de weg af wil wijken tenminste.

In allerlei tuinbouwcentra promoot men hybriden. Vaak erg mooie! In de meeste parken of reservaten kom je niet bij de orchideeëncollectie zonder geschreven toelating. Ook daar was echter bij de voorbereiding voor gezorgd. André De Cock heeft thuis heel wat schrijfwerk verricht. Wat resulteerde in een brief van Mr. Anthony Lamb. Dit leek wel een vrijeleide tot alle tuinen. Overal werden we met open armen ontvangen.

In enkele hoofdstukken zou ik de orchideeënhoogtepunten uit de reis voor U willen schetsen. En elk hoofdstuk zou ik willen beëindigen met de opsomming van de oogst aan gevonden planten, tenminste over die waarover geen twijfel bestaat qua naamgeving.

Dendrobium crumenatum

Dendrobium crumenatum

Over heel Maleisië echter vind je *Dendrobium crumenatum*, wat voor Azië-reizigers zeker geen verrassing zal zijn. De vermelding van deze soort zal U maar één keer terug vinden. Dit heeft vooral tot doel niet eindeloos in herhaling te vallen. Planten éénmaal vermeldt worden niet meer hernomen, doch vaak nog meerdere malen terug gevonden. Behalve de vermelde planten vonden we vanzelfsprekend nog heel wat moois. Doch ik houd eraan enkel deze te vermelden, waarover ik informatie en zekerheid qua naamgeving terug vond.

Deel 2 : Cameron Islands, trekking door hoogland jungle.

Op West-Maleisië vinden we in dit hoger gelegen berggebied enige afkoeling na een verblijf in het warme en vochtige laagland. Mogelijk zouden we ook enkel orchideeën kunnen vinden. Verder thee, bloemen- en groentekweek, enz.

Nooit had ik echter durven dromen van de grote aantallen orchideeën die we daar aantreffen. Het vraagt wel enige inspanning. Immers, de restanten jungle met onverstoord begroeiing vind je op lastig te beklimmen hellingen, weliswaar doorspekt met aangelegde junglepaden, maar vaak zo onduidelijk aangegeven dat even van de weg afgeraken tot hopeloos verloren lopen kan leiden. We kwamen na een lange rit toe in het stadje Tanah rata, waar we onderdak zouden zoeken in een van de vele hotelletjes. Waar we halt hielden stond een Chinese vrouw ons op te wachten. "Logies?", "Appartement ?". Neen dachten we. Een kamer zou wel voldoen. "Very cheap!". Dan toch maar eens luisteren dachten we. Voor 60 M\$ of zo'n 840,-BEF/nacht, bood de Chinese mevrouw ons een appartement aan met slaapkamers en bedden voor 8 man. Ingerichte keuken met onbeperkt gebruik, Badkamer met warm water, living met TV, enz. Zelfs voor onze 'Van' was er een privé standplaats onder het gebouw. Ja dan toch "very cheap"! Zelfs het uitzicht van op de terrassen vooraan en achteraan was niet te evenaren.

Koken gingen we evenwel niet doen. Zoals in de inleiding reeds gemeld begingen we hier een flater met ons aan een Maleische versie van Europese steaks te wagen. Maar verder kan je in de Highlands best eten. Onze eerste dag trokken we richting Ringlet. Op onze kaart het hoogst gelegen plaatsje. Opzoek naar het "Blue Valley Tea Estate", later zou blijken dat "Boh Tea Estate" veel indrukwekkender is. Onderweg passeer je echter een riviertje dat zich zo diep tussen de rotsen heeft ingesneden dat bebouwing van de steile hellingen quasi uitgesloten is. En daar begint het orchideeënverhaal. Boomkruinen vol epifyten. Vooral varens maar ontegensprekelijk ook massa's orchideeën. Vanuit het Tea Estate zakten we dan ook traag af tot in Ringlet, onderweg elke bereikbare tak keurend op aanwezigheid van orchideeën. Een afdaling te voet van zo'n 2-tal Km, waarover we zo'n 4-tal uren deden.

En de oogst was niet te versmaden. We vonden *Bulbophyllums*, *Coelogyne's*, *Spatoglottissen*, *Arundina* en tal van ons onbekende orchideeën, doch steeds net buiten bereik om goed fotomateriaal op te leveren.

Je voelde het zo aan, hier was meer te beleven, 's Avonds werden de koppen bijeen gestoken. Andre De Cock toverde uit zijn voorbereiding een beschrijving van enkele wandelpaden die de moeite konden lonen. En ja hoor, een ware openbaring. Maar niet zomaar zonder inspanning. In die hooglanden is de grond zwaar, kleverig en vooral door de hoge vochtigheid enorm glibberig. Schuif- en valpartijen kwamen dan zeker ook aan de orde. Maar elke inspanning wordt des te meer beloond.

We vinden alles wat gisteren gevonden was, maar dan nu binnen bereik van alle camera's. Een te kort aan licht was mogelijk de enige spelbreker. Deze wouden zijn niet te vergelijken met wat wij in België kennen. Zwammen en schimmels woekeren op bladeren en omgevallen bomen.

Rotan en andere stekelachtigen loeren achter elke boom, even niet opletten en de doornen scheuren je vel los. Een lange broek en stevig schoeisel is hier onontbeerlijk.

De derde dag Cameron Highlands, splitst de groep zich op. Enkele slachtoffers van de vorige dag trekken naar de 'Boh Tea Estate'.

De anderen kunnen maar niet genoeg krijgen van al dat natuurlijke moois en trachten een andere route te vinden. Van op de weg naar het 'Boh Tea Estate' steken we langs een elektriciteitscentrale een bergrug over om zo aan de 'Robinson Falls' uit te komen. Een prachtige waterval, die je vanaf de andere zijde via een aangelegd pad kan bereiken. Eénmaal daar aangekomen trachten we via de bergkam een ander pad te bereiken, dat pad moet ons dan weer tot 'Tanah Rata' brengen. Dat pad was echter niet zo veel belopen en als het kan nog zwaarder dan dat van de vorige dag.

Afgevalen boomtak met orchidee

Ceratostylis eriaoides

Bulbophyllum species

Chelonistele perakensis

Maar wat je er voor terug krijgt is ook niet mis. De oogst aan gevonden orchideeën blijft groeien, maar wordt stelselmatig aangevuld met nieuwe ontmoetingen. *Nepenthes* - bekerplanten, komen hier immers ook voor.

En ook het insectenleven en vogels trekken onze aandacht. Spijtig dat er in de groep geen ornitoloog zat, we herkennen ijsvogeltjes, die zagen we eerder al in de kuststreken. Doch hier vielen ook spreeuwachtigen, bijeneeters en spechten op.

Tenslotte een opsomming van de gevonden planten die we reeds gedetermineerd hebben:

Arundina graminifolia: de bamboeorchidee. Een terrestrische orchidee die we aantreffen op open terrein en langs de wegwijk. In grote variërend tot 2m hoog. De bloemen zijn tot 10cm groot, de petalen en sepalen wit tot lichtroze. Met een donker roodpaarse lip met een gele vlek in de keel.

Ceratostylis eriaoides: Een erg klein plantje met langwerpige blaadjes van zo'n 6cm lengte en witte bloempjes van een 3-tal cm in diameter. De lip is driehoekig naar benedengericht met een groene kern en twee bruine vlekjes aan de basis.

Chelonistele perakensis: massaal voorkomende plant met vrij variabele kleuren. Aanvankelijk hielden we de plant voor een Coelogyne. Gewoonlijk een opstaande enigszins gebogen bloemaar met zo'n 12-tal 3cm grote bloemen.

Dendrobium indivisum: Een eerder klein plantje met zeer karakteristiek gevormde dikke bladeren. Van tussen die dicht aan elkaar staande driehoekige bladeren ontspringen kleine bloemknopjes die zich openen tot 8mm grote bloempjes. De bloempjes zijn gelig met een rode tekening in de witte lip.

Dendrochilum odoratum: Tot 35cm lange, welriekende bloemaren. Bezet met massa's geelgroene kleine bloempjes. De planten bloeien soms massaal wat een spectaculaire aanblik geeft.

Spathoglottis aurea: Een terrestrisch orchidee die erg verspreid voorkomt. Liefst op iets koelere plaatsen, wat hoger gelegen of plaatsen waar veel luchtbeweging is. Langs open terrein, de kant van, de weg, bermen en berghellingen, begroeid met hoog gras. Qua habitus zie de eerder vermelde

Spathoglottis plicata. De 5cm grote bloemen zijn fel geel met fijne rode stippen op het onderste deel van de smalle lip en bijna volledig rode tekening op de binnenkant van twee hogere delen van de lip. Bloei rijkelijk en lijkt steeds door te bloeien op dezelfde bloemsteel.

Bulbophyllum virginalis: Deze planten bloeien uitzonderlijk rijk. Aanvankelijk dacht ik aan *Bulbophyllum vaginatum*. Deze zouden we later in Singapore vinden langs Dalvey road. *Bulbophyllum virginalis* daar en tegen is veel groter van bloem en een ware lust voor het oog.

Dendrobium similiae alba: Een forse plant van zo'n meter hoog. Met bloemaren van wel 25cm lang en 10cm breedte. Als alba-vorm volledig wit met een groenglanzende lip. Een ware lust voor het oog.

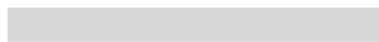
Chelonistele sulphurea

Arundina graminifolia

Spathoglottis species

In de reisvoorbereiding zat een bezoek aan de kwekerij van Mr Michael Ooi. Hij was aangeschreven en verwachtte ons in zijn kwekerij in Sungai Dua.

Eigenaardig genoeg vind je wel richtingaanwijzers naar zijn steenbakkerij en niet naar zijn kwekerij. Hij handelt dan ook in veel meer dan enkel orchideeën. Het beeld van kwekerijen zoals de meeste mensen dat voor ogen hebben; plantje kiezen, plantje kopen is hier niet echt van toepassing.

Mr Ooi lijkt het meer te hebben voor grote aankopen. Hij verzendt slechts minimum bestellingen van 100 stuks en is niet voorzien op aankopen van 1 of enkele planten. Lokale verkoop lijkt dan ook quasi onbestaande.

Er is zelfs geen catalogus voorhanden. Nochtans heeft zijn kwekerij wel wat te bieden.

Ter plaatse is dan ook besproken hoe we zullen trachten kontakten met Mr Ooi op te bouwen om vanuit België eventuele aankopen te verrichten.

Mr. Ooi was ook ondervoorzitter van FOMOS (verwant aan OSSEA - Orchid Society of South East Asia) En daar er toevallig net de jaarlijkse algemene ledenvergadering plaats vond, dacht hij dat het wellicht interessant zou zijn voor ons om deze bijeenkomst bij te wonen.

Men was hier juist toe aan de jaarlijkse herverkiezing van het bestuur en dit voor het 35ste werkingsjaar.

We werden begroet door de voorzitter Mr Chuah Hwa Bee en diverse andere leden van het bestuur wiens namen ik U zal besparen.

Een plantenbespreking in de stijl die we kenden van onze clubs leek men hier niet te houden.

Diverse leden hadden samen zo'n 32-tal planten meegebracht, waaruit de vijf beste werden gekozen en beloond met leuke prijzen.

Een bestuurslid - directeur van SONY-Maleisië - schonk enkele mooie prijzen. Die plantenkeuring was erg democratisch opgevat. Elk lid koos 3 planten en de plant met de meeste voorkeurstemmen won

Wat me daarbij vooral opviel was weer de grote hoeveelheid hybriden. En wat meer, de aanwezigheid van niet Aziatische soorten. Zo gingen de eerste twee prijzen naar een *Cattleya* hybride en de vierde prijs naar een *Oncidium* hybride. De twee enige natuursoorten aanwezig, een *Jonopsis utricularioides* en een *Dendrobium similiae alba* uit Irian Jaya, met nochtans twee fantastische bloemaren, vielen niet in de prijzen.

Maar dat een maandelijkse plantenbespreking stijl ORCHIKA hier niet plaatsvond is haast vanzelfsprekend te noemen. Dit was althans mijn idee na inzage van het activiteitenverslag 93/94. Van mei '93 tot juni '94 werden zo maar even 11 publieke orchideeënshows ingericht waarbij de sponsoring van Tourist Development Organisation, diverse grote industrieën en enkele tuinen en parken me zeker niet ontging. 11 shows; nochtans spreken we hier van amateurs. Liefhebbers die haast een traan laten wanneer iemand zijn plant omstoot en zo de bloemtak breekt. (Dat was het voorval met een groene *Dendrobium phalaenopsis* van Mr. Ong Yeuw Chong). Slechts Mr. Ooi en de uitbater van de orchideeënfarm op Penang, Mr. T.C.Cheah, kunnen als professionelen worden aanzien. Na de show brachten Mevr. en Mr. Ong ons naar hun huis. In de voor- en zijtuin stonden massa's planten, vooral Vanda's, waarvan enkelen beschermd tegen de felle zon door groene schermmatten.

FOMOS vergadering

Plantenbespreking

Tijdens de vergadering werden we ook voorgesteld aan Mevr. en Mr. Cheah, de bezitters van de "Green Orchid farm" op Penang. Kortom, de daaropvolgende dagen moesten we ons niet vervelen.

Maar voor ik tot de verdere bezoeken kom op Penang eiland, moet ik toch even een opmerking uit de FOMOS-vergadering kwijt die ook bij ons van toepassing is. De voorzitter hield er immers aan voor één keer niet alle aandacht naar de hobbyisten te trekken, doch ook de diverse echtgenoten eens in de bloemetjes te zetten. Immers, het zijn vaak deze die tijdens onze afwezigheid onze plantjes verzorgen. Zo ver van huis valt een dergelijk compliment des te meer op. Waarschijnlijk zitten we haast allemaal wel eens in dezelfde situatie. Vandaar dat ik deze uitspraak maar al te graag citeer.

We bezochten Mr. Ooi's "Bukit Jambul Orchid, Hibiscus & Reptile Garden" in Persiaran Bukit Jambul op Penang.
Echt een bezoek waard.
We zijn er spijtig genoeg moeten gaan vluchten voor de overvloedige regen. Het betreft hier een showtuin, waar wel tal van souvenirs te koop staan, doch geen planten.
Vanzelfsprekend kan hier wel contact worden gezocht om de grotere bestelling bij Mr. Ooi, waarover ik eerder reeds sprak, te plaatsen.

Op Penang in "Telok Bahang" bezochten we vervolgens de "Green Orchid Farm", een ware lusttuin.
Mr Cheah leidde ons rond.
Naast de showruimte toonde hij ons zijn eigen verzameling, zijn labo en zijn volledig airconditioned huis met zwembad.

Het was verrassend te zien hoe open hij stond, qua betreden van zijn labo en installatie. Het grootste deel van zijn zaailingen verhandelde hij naar Taiwan en Japan. Die betalen 'te gekke' prijzen.
En dat geeft vanzelfsprekend de doorslag.

Toch is er bij hem, net als bij Mr.Ooi, interesse voor de Europese markt. Beiden realiseren ze zich de groeiende vraag naar species.

Even voorbij de Green Orchid Farm was ook de Butterfly farm een bezoek waard.

Green Orchid: Orchideeënfarm

Mr. en Mevr. Cheah

Orchid Mantis?

Orchid Mantis!

In Maleisië laat men toe binnen de landsgrenzen onbeperkt planten te verzamelen (met uitzondering van reservaten en parken). Na enkele jaren vallen deze planten niet meer onder de reglementen als verhandelbare planten. Men hoopt op deze wijze heel wat planten te redden van nutteloze vernietiging bij het kappen van bossen. Zelf stelde ik me vragen bij een collectie *Phaleanopsis amabilis* in de voortuin van gebouwen, waar ik duidelijk de boodschap ontving dat de planten verzameld werden tijdens boskap. Rangers in Poring en in het hoofdkwartier van Mount Kinabalu wisten later precies over wie ik het had toen ik hen vragen stelde betreffende hun houding hieromtrent. Men lijkt in Maleisië dan ook gewonnen voor deze 'zachte' manier van natuurbescherming.

Persoonlijk heb ik op diverse trekkingen planten gevonden, vaak reeds in verregaande vorm van compostering, doch soms ook duidelijk nog te redden, onder in de bossen waar een storm bomen neer had gehaald.

Mijn handen jeukten, maar door de douane geraak je er toch niet mee.
Eigenlijk is een stil betoog om het redden van dergelijke planten mogelijk te maken wel op zijn plaats.

Maar even terug naar Mr. Cheah.

Hij tracht zijn marktaandeel op te eisen in de vorm van handel in zaailingen.

Volgens hem de zuiverste manier van werken.

Administratief gemakkelijk. Qua handelbaarheid en risico zeer interessant. Kortom momenteel de beste zaak.

Hij beloofde me een prijslijst van species door te faxen.

Maar weer eens omwille van de vooral Japanse vraag, bestaat momenteel quasi heel zijn aanbod uit hybriden.

Enkel *Phalaenopsis violacea*, *Phalaenopsis equestris*, *Paraphalaenopsis serpentilingua* en *Doritis pulcherrima* vond ik tussen zijn zaailingen.

Hij beweerde evenwel meer te kunnen aanbieden op vrij korte termijn.

De prijzen leken me interessant : 2 US\$ met 1 of 2 plantjes per flesje.

In verspeende flessen met 15 tot 20 stuks : 1 US\$/plantje.

Indien we eventueel specificeren welke planten onze voorkeur hebben is Mr.Cheah in staat op relatief korte tijd voor vermeerdering te zorgen.

Hij heeft immers genoeg aan een stukje gezond blad, een bloemknop of in het beste geval aan wat zaad om de planten te vermeerderen.

Met enige trots toonde hij me massa's jonge plantjes die woekerden op 1 cm Ph. blad. Deze vorm van cloning ontwikkelde hij via een celdelende voedingsbodem, een recept dat hij geheim houdt.

Hij kocht het zelf voor veel geld van een Taiwanese kweker.

Behalve dat ene recept leek hij wel alles te willen delen met vriend en vijand.

Zijn planten stonden er allemaal gezond bij.

Zijn enige probleem was de overvloedige regenval.

Terwijl hij dat vertelde viel zijn oog op een rottend blad van *Phalaenopsis gigantea*, wat in ons bijzijn bewerkt werd met een schimmeldodend product. "Veel beter dan Dentale" zegt Mr Cheah.

Hij gebruikte hiervoor puur RADOMIL MZ58 WP, een product gemaakt onder CIBA GEIGY LTD, Ua/cl Zw. licentie dat puur op de geïnfecteerde zone werd aangebracht.

We vonden op de laatste dag van ons verblijf een restaurantje met de naam 'The end of the world'. Vanaf Penang zouden we evenwel 's anderendaags vertrekken naar het echte einde van de wereld, want dat leek Borneo wel op dat moment.

Tenslotte een opsomming van de gevonden planten die we reeds gedetermineerd hebben;

Phalaenopsis rafino; volgens Mr Bee zou er kortelings in het Indonesische West-Irian een nieuwe *Phalaenopsis* species gevonden zijn. Het zou een bloem uit de amboinensis groep betreffen met een diameter van 2,5 cm. Deze bloem hebben we evenwel niet gezien, de vondst was één van de meldingen gemaakt tijdens de bijeenkomst van FOMOS.

Verder zagen we bij Mr Cheah en Ooi heel wat hybriden en ook specie's, waaronder enkelen mijn speciale voorkeur kregen, zoals *Paraphalaenopsis serpentelingua*. Later zou ik deze plant nog zien in Poring en Tenom. In de natuur hangt de plant ondersteboven aan takken. Zijn bladeren bereiken soms lengten tot 2m. Bij Ooi zag ik voor het eerst bloemen van deze soort.

Bulbophyllum virginalis: Deze planten bloeien uitzonderlijk rijk. Aanvankelijk dacht ik aan *Bulbophyllum vaginatum*. Deze zouden we later in Singapore vinden langs Dalvey road. *Bulbophyllum virginalis* daarentegen is veel groter van bloem en een ware lust voor het oog.

De reeds vernoemde *Dendrobium similiae alba*. Een forse plant van zo'n meter hoog. Met bloemaren van wel 25 cm lang en 10 cm breedte. Als alba-vorm volledig wit met een groenglanzende lip. Een ware lust voor het oog.

Phalaenopsis equestris

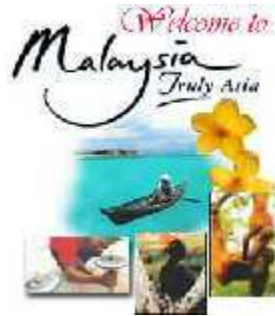
Phalaenopsis violacea "Borneo"

Spathoglottis hybride

Deel 4: Sandakan Urang Utang Rehabilitation Preserve, Mount Kinabalu & The Mount Garden.

Vanuit Penang vlogen we naar Sabah, over Kuala Lumpur, met een stop in Kota Kinabalu, de hoofdstad. Dan verder door naar de eerste bestemming, het Urang Utang Rehabilitation Preserve 'Sepilok' nabij Sandakan. Ons reisdoel aldaar was dus het centrum waar men zich bezig hield met de herintroductie van in gevangenschap gehouden Urang Utangs in de natuur. De meeste dieren werden als jong dier aangekocht, met de bedoeling het als huisdier te houden. Eenmaal groot, eenmaal alle reukjes en ongemakjes niet meer voor lief worden genomen en vooral eenmaal het dier zo'n kracht heeft dat het thuis niet langer in de hand kan worden gehouden, willen de would be natuurliefhebbers ze terug kwijt... en dan is er Sepilok !

De dieren worden terug losgelaten, na ze eerst verzorgd te hebben, medisch gekeurd, verzorgd en bijgevoed. Aanvankelijk voedert men ze dagelijks twee keer, maar met mondjesmaat brengt men ze dieper in het woud en voedert men ze minder, zodat ze stilaan terug het ritme van de natuur aannemen.

Naast Sepilok, vonden we ook het nabij gelegen Mangrovengebied boeiend, daar vonden we overigens ook enkele orchideeën. Tenslotte was ook de stad Sandakan, als vissersdorp uit het niets gerezen, een interessante ervaring. Twee dagen later vlogen we alweer terug naar Kota Kinabalu, om van daaruit naar Mount Kinabalu National Park te vertrekken.

Even voor dit beeld vlogen we net boven de wolken. Juist toen de gezagvoerder zei; "aan uw rechterkant ziet u Mount Kinabalu", doken we onder de wolkenliert en pronkte de berg met zijn hoogste toppen. s' Anderendaags zouden 4 metgezellen hem beklimmen.

Mount Kinabalu, met zijn 4.101 m de hoogste berg van Zuidoost Azië en volgens de lokale gidsen groeit hij nog zo'n cm per jaar. 'De' plaats om de natuur in alle aspecten te beleven, enerzijds de sportieve uitdaging om een beklimming tot de top te maken naar het voorbeeld van de jaarlijkse climbatlon. Anderzijds een prachtig gevrijwaard natuureservaat waar je zelf kan exploreren langs goed uitgestippelde paden, maar waar je ook kan genieten van educatieve rondleidingen of de prachtig aangelegde mountain garden.

Om alles te beleven ontbrak het aan tijd. De groep splitste zich dan ook in twee. Vier man zou de beklimming aanvatten en tenslotte ook de top bereiken. De voldoening was groot, spijtig genoeg zaten de weergoden niet mee. Boven was het bar koud. -10°C tijdens de nacht hield hen uit de zo nodige slaap en bovendien werden ze niet eens beloond voor hun inspanningen met een open hemel. De top zat in de wolken wat behalve een extra koudegevoel niet de beloofde vergezichten bood. Toch een avontuur om niet te vergeten.

Ze vertrokken om 8 uur 's morgens op 1.800m en hadden de hele dag nodig om het nachtverblijf Panar Laban op 3.810m te bereiken. De tweede dag vertrokken ze dan rond 03:00 uur om de zonsopgang te kunnen meemaken op de top. Aansluitend vangt de afdaling aan. Dezelfde dag is men 's middags rond 15:00 reeds beneden.

Ronny in volle inspanning.
Het lijkt wel gemakkelijk.

De klimmers met hun gids
voor aanvang van de klim.

De klimmers haalden
'smorgensvroeg de top, spijtig
genoeg in de koude mist.

SABAH

A Guide to the Summit trail

Mount Kinabalu

Je doorloopt allerlei begroeiing.
Nevelwoud tot boven de boomgrens.

300 meter onder de top, laatste
overnachting in Laban Rata.

De kuitspieren trillen van de inspanningen en rond 16:00 ligt het gezelschap reeds te snurken.

Pas 's anderendaags krijgt de rest van de groep het relaas van de unieke ervaring.

De orchideeën�iefhebbers lieten de klim voor wat het was en spendeerden de zo kostbare tijd aan orchideeën speuren.

De afgelegde afstanden waren heel wat kleiner. Sommige bomen droegen wel een tiental verschillende orchideeën op hun takken.

Het onderste deel van de beklimming, tot op 2.000m werd ook onderzocht.

Het staat vast die beklimming zou heel wat te bieden hebben voor orchideeën�iefhebbers.

Je zou ze enkel moeten doen in een week tijd i.p.v. in twee dagen.

Iets om over na te denken !

De gevonden planten behoorden vooral tot de Bulbophyllum en Coelogyne groep. Maar ook tal van terrestrische soorten werden genoteerd. De oogst aan dia's zal ons trouwens nog enige tijd werk leveren om alle planten te determineren.

Gelukkig vonden we ook heel wat boeken met planten uit de regio.

In het park werkt trouwens een groep ecologen in samenwerking met heel wat buitenlandse specialisten aan het op naam brengen van de vele soorten die men daar kan aantreffen.

Als je langs de weg naar het powerstation je wagen parkeert en gewoon de wegboorden onderzoekt, vindt je al een enorme oogst aan planten. Deze hangen dan gewoonlijk zo licht dat je ook nuttig diamateriaal kan maken. Sla je echter één van de vele junglepaden in, wordt het nog indrukwekkender.

De begroeiing is vrij laag op die hoogte, er hangen dan ook genoeg planten binnen handbereik. Enkel moet je als fotograaf de nodige voorzieningen treffen om daar nog bruikbaar fotomateriaal te kunnen maken.

Zelfs op de meest klare dagen heb je onder het bladerdek bijzonder weinig licht.

Vlak bij het hoofdkwartier is er ook een verzameling aangelegd van planten die in dit gebied voorkomen. Deze tuin is echter vooral didactisch opgevat en bevat vanzelfsprekend maar een beperkte hoeveelheid planten.

Alhoewel ze daar wel binnen het bereik van de lenzen hangen. Voor de liefhebber met tijdsgebrek bieden ze toch de gelegenheid enkele mooie zaken te zien.

Bulbophyllum lowii

Bulbophyllum mutabile var.
obesum

Eria robusta

Tenslotte een opsomming van de gevonden planten die we reeds gedetermineerd hebben :

Eria robusta : een opvallende verschijning, vooral door zijn grote bloemaar en het massaal voorkomen.

Plantenkluiten met meer dan 10 bloemaren zijn regelmatig gevonden. De zeer rijkbloemende aren zijn nochtans qua kleur zeker niet de meest aantrekkelijke. Variërend van crème tot geelbruin. De bloemaar met meer dan honderd kleine bloemetjes is soms tot 40cm lang.

Nepelaphyllum latilabre : Een terrestrische soort met bruingroene gevlekte bladeren. Uit de bladschede ontspruit de bloemsteel met gewoonlijk een 3-tal bloemen, de lip staat naar boven gericht en is wit met een felrode adering. De keel is rood en geel gekleurd. De sepalen zijn onopvallend groen met bruine langsstrepen en krullen naar beneden tegen het vruchtbegindsel aan.

Coelogyne radicata : Vrij grote plant, afwisselend terrestrisch en epifytisch gevonden. Op de lange bloemsteel bloeit telkens slechts één bloem. Doch aan de bloemoksels te zien lijkt de plant lange tijd door te bloeien. Bloemdiameter tot 7cm. In kleur variabel van groen tot bruin.

Chelonistele sulphurea : Een plant die erg lijkt op de in de Cameron Highlands aangetroffen *Chelonistele perakensis*, ook hier een massaal voorkomende verschijning. Wellicht zo opgevalen omdat de bloeitijd toevallig samenviel met ons bezoek. De plant groeit vaak op vrij laag ingeplante takken, in een donkere, vochtige en mosrijke omgeving. De bloem oogt breekbaar.

Coelogyne species

Coelogyne species

Nepelaphyllum latilabre

Deel 5: Sabah Poring, Canopy Walk en Hot Spring.

André's kontakten hadden ons een hoop namen bezorgd, waarmee je alle deuren leek te kunnen openen.

Ondanks het feit dat we net op een nationale feestdag kwamen aankloppen en dat de personeelsbezetting tot een minimum beperkt was, kregen we alle medewerking.

Miss Laura van de ecologische dienst van het Mount Kinabalu park schreef ons een "letter of introduction", waarmee we in de tuin van Poring terecht konden.

Een Ranger, James Saibi, liet ons binnen in deze tuin. Een prachttuin, zo'n 400 species en enkele hybriden. Allemaal opgehangen in een kader wat een prachtig beeld schetst van de reële leefomstandigheden.

Alle planten zorgvuldig op naam gebracht en voorzien van een label. Men heeft plannen om binnen enkele jaren, na volledige voltooiing - want de verzameling is in '87 gestart en nog niet voltooid - de tuin te openen voor een breder publiek.

Voor wie die richting uitgaat echt een aanrader.

Het viel ons ook op dat er nog heel wat planten als specie beschreven stonden. Men is blijkbaar de orchideeënrijkdom in Borneo volledig aan het beschrijven en werkt aan een groots opgezette boekenreeks "ORCHIDS OF BORNEO", waarvan ondertussen reeds twee delen zijn uitgebracht. Deze boekdelen zijn per plantengeslacht ingedeeld.

Vandaar ook dat nog enkele planten, behorende tot geslachten die nog niet aan de orde kwamen, op een juiste beschrijving wachten. "Rome en Parijs ..." lijkt daar zeker ook een gangbare spreuk.

Orchid Garden: Poring.

We liepen zowat een halve dag in de orchideeëntuin rond, bedankten de ranger en gingen op zoek naar een nieuwe ervaring.

Die nieuwe ervaring zochten we in een groots aangekondigde "Canopy Walk". Zoals alles wat grote verwachtingen schept, is de kans hier groter op tegenvallen dan op succes.

Hier zou ik het zowat in het midden willen houden. De trip door de boomkruinen gaf enkele mooie vergezichten, voor iemand met hoogtevrees niet haalbaar. Doch het verhoopte zicht op al die epifyten, die vanop de grond steeds weer te zien zijn in de boomkruinen, leek niet uit te komen. In de bewuste bomen waar de "Canopy Walk" langs ging, zaten bar weinig epifyten.

Maar wellicht waren we ook wat veeleisend. Het geheel was opgezet als spektakelstuk voor de toeristen en niet om natuurfreaken tot in het Nirwana te leiden.

Tenslotte leken de "Hot Springs" ook niet echt in ons programma thuis te horen : deels in beton gevormde bassins, deels aangelegd als zwembad. Het warme, zwavelhoudende bronwater zal dan wel lekker aanvoelen doch, wellicht ook toevallig omwille van de nationale feestdag, leek het geheel meer op een recreatiepark à la "Center Parks".

Heel wat mensen uit de omgeving waren afgezakt om hun ontspanning te zoeken in het bronwater. Deels was het terrein omgeschapen tot een picknick terrein, zoals wij dat kennen langs onze autostrades.

Anderzijds leken ook heel wat mensen gebruik te maken van de verzorgde accommodatie om hun wekelijks bad te nemen.

Kortom, we lieten de "Hot Springs" voor wat ze waren en trokken verder.

Tenslotte een opsomming van de gevonden planten die we reeds gedetermineerd hebben;

* *Bubophyllum mandibularae* : een vrij forse plant. Uit de bulb ontspruit een forse bloemstengel die een drietal 7cm grote bloemen draagt. De bloemen lijken zich niet volledig te openen. Toevallig zagen we hoe een dikke vlieg zijn weg zocht in de bloem en klem kwam te zitten. Pas na vele minuten leek de bloem zijn slachtoffer te lossen. Dan wel met de pollinea als gele antennes op zijn kop gedrukt.

* *Bubophyllum lobbii* : onderaan de 7cm grote bulben ontspruit een hangende bloemtak, met één enkele 6cm grote bloem. We troffen de zeer karakteristieke bloem in verscheidene kleurenvariaties aan, gaande van haast volledig geel over geel met rood strepenpatroon tot haast volledig rozerood.

* *Acriopsis javanica* : uit de eivormige bulben ontspruit een lange vertakte bloemtak met wel honderd 1,5cm grote roodwitte bloempjes.

* *Thecostele alata* : ik zag dit plantje voor het eerst, volgens de literatuur nochtans is het ver verspreid en zeker niet zeldzaam. De hangende bloemtak draagt een 10-tal cm grote, bleekgroene bloempjes met opvallende roodpurperen vlekjes.

Bulbophyllum sturmii

Coelogyne pandurata

Bulbophyllum mandibularae

Coelogyne species

Dendrochillum species

Opgebonden *Phalaenopsis* in
'Orchid garden' - Poring

Deel 6: Tabah Tenom & Rafflecia Percei.

Tenom bereiken was al een avontuur op zich. Onderweg passeerden we het zoveelste bord 'AWAS', ondertussen wisten we al dat dit zoveel betekende als vertraag, pas op, of hou u vast aan de takken van de bomen. Want gewoonlijk volgde een erg slecht stuk weg. Nu stond er net iets meer. Aan een splitsing op een wel erg groot bord stond 'AWAS DEPRESIE'. Maar er leek nergens een probleem te zijn. We reden verder om het bord heen, het was volgens de kaart immers de kortste weg naar Tenom. We waren al even aan het spotten met de agenten die een depressie moesten gehad hebben. Tot na enkele Km de echte depressie zichtbaar werd. De weg was helemaal weggespoeld. Op een bergflank was hogerop het bos gekapt en de weg waarop we reden was door een grondverzakking helemaal weggespoeld. Er was geen doorgang meer mogelijk. We moesten helemaal terug tot aan het bord om via een andere weg Tenom te bereiken.

We hadden van iemand een schets gekregen, die moest verduidelijken hoe we vanuit het dorp het Agricultural center moesten bereiken. Eigenlijk klopte alles. Vanaf het dorpsplein, moesten we de spoorweg kruisen, de weg blijven volgen tot aan een T-kruispunt en vervolgens links tot het centrum. We vonden het plein, de spoorweg, het T-kruispunt, echter links hield na enkele Km de weg op, hij splitste op in enkele veldwegen, waar een kleine nederzetting was en niets wat op een groot centrum of belangrijke activiteiten moest wijzen. We keerden aanvankelijk op onze stappen terug, gingen aan de T eens rechts, maar dat leek ons niet verder te brengen. Tot we twee jonge kerels langs de weg zagen stappen. Ze waaiden vriendelijk toen we halt hielden. We hoopten van hen wat informatie te krijgen. Maar dat is gemakkelijk gezegd. Natuurlijk verstond men geen Nederlands, Engels, Frans of Duits. Maar als we dan met enkele woordjes uit de gidsen in het Indonesisch op hen inpraatten, lagen we even later allemaal in een kreuk van het lachen. Die kerels spraken waarschijnlijk enkel het lokale taaltje. We stonden daar mooi voor joker met al onze wijsheid. Brieven van een ministerie, foto's van orchideeën, ... Tot iemand op het lumineuze idee kwam naar de koffie langs de weg te wijzen, naar een perceel cacao en naar de oliepalmen een eind verder. We bewogen alsof we in de grond werkten en er leek hen een lichtje op te gaan. Ze wezen de weg aan die we eerder reden. Dus draaiden we terug die richting op. Daar deden we een tweede poging om info op te vragen maar nu hadden we meer geluk. Iemand sprak een aardig mondje Engels en leek te werken in Tenom. Hij sprong spontaan de fiets op en reed een eindje voor ons, tot we de toegang van het terrein in zicht kregen. Bleek dat de hoofdtoegang via een andere kant bereikbaar was...

Andre's voorbereidingen deden weer dienst. Het schrijven van Mr Lamb opende weer alle deuren. We werden ontvangen door Herbert Lem, hij verwachtte ons en had de hele dag uitgetrokken om ons door de verzameling te loodsen.

Qua opzet zat er duidelijk hetzelfde vernuft achter als de tuin in Poring. Enkel was men hier vertrokken van een bestaande ruimte horende bij het Agricultural research center. De grootte van de verzameling tarte alle fantasie.

Wel 800 species en daarnaast ook allerlei andere botanische interessante zaken. Vooral gemberachtigen vielen mij op.

Die Herbert Lem was een lopende plantenencyclopedie. Hij leek alle planten uit het hoofd te kennen. We vonden er enkele zeer zeldzame planten; *Paphiopedilum rotschildianum*, *Paphiopedilum stonei*, *Phalaenopsis tetraspis*, *Plocoglottis gigantea*, enz...

Enigszinds irrealistisch leek me de job van een tweetal dames. Ze stonden letterlijk vanop een vouwladder met spons en ontsmettingsmiddel de algen van de orchideeënbladeren te vegen.

800 verschillende species, soms vele tientallen planten per soort. En dan nog een heleboel niet-orchideeën die voor de verzameling even belangrijk waren.

Irrealistisch leek het enige dat me te binnen schoot. Volgens Lem evenwel zeer nuttig.

De verzameling was opgebouwd in een zeer warme, vochtige omgeving in een vallei waar niet erg veel luchtbeweging bestond. Ideale kweekgrond voor algen, wieren, schimmels en bacteriën.

We verbleven hier overigens in een zeer luxueus hotel. Onze reisgenoten, die enkele dagen eerder Mount Kinabalu beklommen, waren nog steeds niet helemaal gekomen van hun avontuur. Ze bezochten de orchideeënverzameling niet en rustten de hele dag uit langs het zwembad van het hotel en lieten zich gastronomisch eens lekker gaan.

Na het bezoek in Tenom moesten we via Kota Kinabalu naar Singapore. Onderweg passeerden we Tambunan en daar zouden we informatie kunnen krijgen betreffende 's werelds grootste bloem. De FORESTRY DISTRICT OFFICER, Mr. Razak Rakun-man, zou ons kunnen zeggen waar en wanneer we de rafflesia bloeiend zouden kunnen aantreffen. Hij had echter slecht nieuws voor ons. De plant bloeide momenteel niet. In het informatiecentrum van het Rafflesia Reserve boven op de Sunsuron pas zou men ons evenwel foto's en educatieve info kunnen bezorgen. Eénmaal daar aangekomen merkten we in het gastenboek dat 14 Belgen bezig waren af te dalen tot de vindplaats in de hoop daar bloemen aan te treffen. De gidsen wisten echter ook dat er geen bloemen waren. Met daar bovenop een fikse regenbui, was onze keuze snel gemaakt. Voor ons geen afdaling !

Enkele km verder gebruikten we ons middagmaal...

Bij het verlaten van het restaurant hoor ik toch wel Nederlands praten!! Ja hoor, 14 doornatte landgenoten. Ze waren net terug van die afdaling. En... ze hadden een plant met bloem aangetroffen!! Wij terug natuurlijk. 55 minuten later stonden we naast de bloem. Een belevenis. Zo'n drie kwartier afdalen langs een steile bergwand. Gelukkig was het ondertussen minder hard gaan regenen. Doch de bosbodem lag er des te glibberiger bij. Andre De Cock voelt dat wellicht nog. Hij ging onderuit en even dachten we dat hij op de schuifaf zat. Gelukkig kwam hij enkele meters verder zonder zich te kwetsen tot stilstand.

De bloem had een diameter van zo'n 45 cm en behoorde tot één van de kleinere soorten binnen het geslacht *rafflesia*. Het betrof een *R.perceii*. Deze soort is oranjebruin van kleur en geurt slechts lichtjes. Waarschijnlijk was de bloem reeds 4 dagen geopend. Want ook daarmee moet je wat geluk hebben, deze soort bloeit immers zo'n 7 dagen sommige soorten bloeien maar 2 à 3 dagen.

Kortom, gelukkig is de wereld zo klein dat je af en toe eens een Belg tegen het lijf loopt.

Tenslotte een opsomming van de gevonden planten die we reeds gedetermineerd hebben :

* *Neuwiedia veratrifolia* : De meest primitieve orchideeënvorm. We menen deze plant ook eerder in het wild gevonden te hebben. Vooral dan in West-Maleisië in de Cameron Highlands. Daar zijn we er steeds aan voorbij gegaan, niet wetende dat het een orchidee betrof.

* *Cyrrhopetalum biflorum* : Met typisch zoals de naam zegt, twee bloemen. Op het eerste moment dacht ik aan een wat povere *Cyrrhopetalum*, met in zijn waaier slechts twee bloempjes. Dit is echter net iets kenmerkend voor de soort.

* *Phaleanopsis fuscata* : Met zijn duidelijke chocoladegeur een aangename verschijning. Ik zag al eerder deze bloemen doch nooit viel me die geur zo op.

* *Phaleanopsis modesta* : Hier ook in alba-variëteit gezien. Zoals je uit de naam al kan opmaken een bescheiden klein bloemetje.

* *Phaleanopsis sumatrana* : Hier betrof het echt een prachtexemplaar, met crèmewitte bloemen met een mooie donkere tekening. De forse plant bloeide overigens erg rijk.

* *Corymborkis veratrifolia* : terrestrische rijk bloemende plant.

Coelogyne maeriana

Luisia curtisa

Coelogyne pandurata

Coelogyne radicata

Trichotosia ferox

Paphiopedilum rothschildianum

Vanda dearei

Trichoglottis species

Vanda scendens

Deel 7: tot slot Singapore.

Wie als orchideeën-liefhebber Singapore bezoekt moet zeker 'Mandai' op zijn programma zetten. Aan veel wilde soorten hoef je je daar niet te verwachten. De grote siertuin is evenwel een bezoek waard. Het is vooral opgevat als attractie, als halte voor de toeristen op weg naar de beroemde 'Singapore Zoo'. De liefhebbers kunnen de nodige orchideeënsouvenirs aanschaffen :T-shirts, hangertjes, zelfs snijbloemen en enkele planten als zaailing in een flesje. Japans-toeristische toestanden pleeg ik dat te noemen. Opvallend is wel, dat als je het voorgekauwde toeristische pad volgt en een Dendrobium hybride aanschafft in 'Mandai', je even verderop nog voor de ingang van de 'Zoo' hetzelfde plantje, in dezelfde verpakking aangeboden krijgt aan de helft van de prijs. Eénmaal binnen in de 'Zoo' verschijnt het weer aan de 'Mandai'-prijs.

Maar voor we naar de 'Zoo' trokken, snuisterden we dus eerst door 'Mandai'. Zowat alles wat kon bloeien, leek wel in bloem te staan. Vanda's, Mokaria's, Aranda's en Dendrobium hybriden met de meest exotisch klinkende soortnamen.

Maar vooral de grote bedden met Vanda 'Miss Joaquim' en de alba vorm 'Diana' trokken de aandacht.

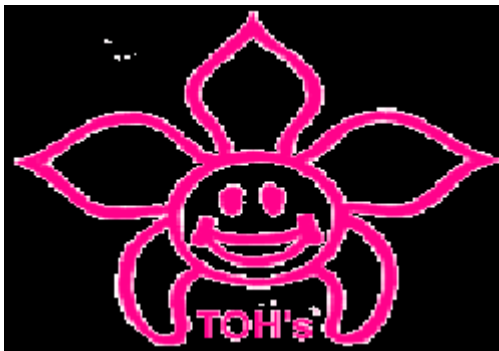
De 'Zoo' was dus de volgende halte. Mooi vooral net als heel Singapore uiterst proper. Met enkel opmerkelijke dieren, zoals een grote kooi met Comodo-varanen. En dan kwam het 'Jurung Bird Park' aan de beurt. Je rijdt daar vanaf de ingang met een monorail een gigantische voliëre binnen.

In de botanische tuin vonden we een vervolg op wat we al aantroffen in 'Mandai'. Met ook een educatieve hoek, waar men aan de hand van dia's maar ook met levend materiaal alles verklaarde betreffende de verschillende vermeerderingstechnieken en kweekwijzen. Ook daar vooral hybriden, maar uit een maquette mocht blijken dat men grootse plannen had met de botanische tuin. Men voorzag een fikse uitbreiding van de orchideeënafdeling. Ik sprak ondertussen met mensen die de vernieuwde tuin bezochten. Daarbij moest het beeld wat ik heb in het niets verdwijnen.

Tenslotte bezocht ik ook het moederhuis van de gigant 'Toh'. Dat klinkt wellicht wat raar. Maar het is dan ook erg moeilijk een organisatie als 'Toh' met twee woorden te beschrijven. Een taxi bracht me in een uithoek van het eiland, waar volgens de chauffeur enkele jaren eerder de laatste stukjes echte jungle werden gekapt. Diverse grote bedrijven uit de tuinbouwsector hebben zich er gevestigd. Eén van die bedrijven blijkt dan wel 'Toh' te zijn. De Marketing executive 'Miss Eileen Chan' die me ontving, reed mij even rond door het 35 hectare groot bedrijf. Eén monotone Dendrobium teelt: de 'Pink Ruby'. Na het bezoek wilde ze me wel afzetten aan het metrostation; 'Of wilde ik nog ergens anders heen?' Ik had nog een adres, maar in tegenstelling met hen kreeg ik tijdens de voorbereidingen voor de reis van dat andere bedrijf nooit antwoord. 'Of ik het adres had?' Het bedrijf bleek niet meer te bestaan. Het maakte nu ook deel uit van de 'Toh'-groep. Op weg naar het metrostation zouden we er even langs rijden. Het bleek gelijkaardige afmetingen te hebben en eveneens één monotone kweek te bevatten. Evenwel een andere Dendrobium hybride. Een zuivere witte.

Ook in Maleisië, op Borneo, Thailand en in Indonesië hadden ze gelijkaardige dochterbedrijven. Andere bedrijven die enkele jaren terug tot de concurrentie behoorden, werden opgeslorpt en zijn nu hun kweekstations voor weer andere snijbloemteelten. In hun gamma zitten snijbloemen van het type: Dendrobium, Vanda, Mokaria, Aranda, Aranthera en Oncidium. Samen slechts een 36-tal verschillende variëteiten die ze commercieel aanboden. Op de vraag of zo'n grote monoteeltwijze geen gevaren inhoudt betreffende terugvallen van de vraag naar bepaalde kleuren, had ze nogal een gerust antwoord. Men bestudeerde bij 'Toh' zorgvuldig de markt en werkte steeds vier jaar vooruit qua planning. Zo verandert momenteel de vraag van roze en lila kleuren naar blauw. Vooral Europa is in die zaken trendsetter en door die evolutie te volgen is men steeds klaar om de veel grotere vraag uit Japan en de Verenigde Staten op te vangen. 'Toh' richt zich dan ook vooral op die markt en detailverkoop aan liefhebbers staat zeker niet in hun bedrijfsstrategie. Wel is 'Toh' vaak vertegenwoordigd op allerlei beurzen. Zo staan ze jaarlijks op de beurs in Aalsmeer en is men ook al in België enkele keren vertegenwoordigd geweest op tentoonstellingen. Maar dat is voor hen enkel zakelijk belangrijk voor de naambekendheid.

Wie tot besluit van dit reisverslag het idee heeft gekregen dat we tijdens die vijf weken enkel oog hadden voor orchideeën en de natuur heeft het verkeerd voor.

We hadden best ook aandacht voor de cultuur, voor de mensen die daar leven.

Maleisië is rijk aan cultuurschatten, in elke stad vind je een mengelmoes van etnische groepen, met de daaraan verbonden tempels, leefgewoonten, voeding, enz.

Ook daar hebben we kennis mee gemaakt.

De contacten met de Orang Asli zijn zaken waar ik jaren zal op blijven terugblikken.

Oude vissersgemeenschappen.

Sandakan, waar 's avonds onvoldoende elektriciteit was en de halve stad zonder stroom viel.

Bootvluchtelingen die langs de straten sliepen. Soms leek de klok minstens 50 jaar teruggedraaid.

Maar het doel van deze reisverslagen was dan ook de raakvlakken met de orchideeënhobby te schetsen.

Maleisië zal mij blijven als een groen land met een erg verdraagzame leefgemeenschap. Singapore als rijke Oosterse havenstad, bijna steriel clean, met een feilloos openbaar vervoer en toch ook met behoud van traditionele tradities en sfeer.

We hebben onze reis afgesloten in de Long Bar van het RAFFLES Hotel, nippend aan een Singapore Sling.

Wellicht 's werelds beroemdste cocktail.

In een atmosfeer die je doet wegdromen naar koloniale tijden. Waar je Hemmingway zo zijn cocktail ziet samenstellen, onder de wuivende palmbleden ter verkoeling terwijl buiten de éérentwintigste eeuw al lang begonnen was.

Het was een reis met grote tegenstellingen, maar zeker een aanrader voor iedereen.

Een laatste opsomming van de gevonden planten die we reeds gedetermineerd hebben :

* *Catasetum pileatum* : zij het geen Aziatische soort, één van de weinige species die ik aantrof in de Mandai-garden.

* *Paraphalaenopsis laycocaii* : Ook weer aangetroffen in Mandai. Stinkt! Zelf ben ik altijd een liefhebber geweest van Phaleanopsis en verwante soorten. Behalve op foto had ik nooit deze soort gezien. Bij het fotograferen viel me de bijzonder zware, onaangename geur direct op.

* *Vanda* 'Miss Joachim': De nationale bloem van Singapore. De eerste Vanda-kruising ooit, die kunstmatig is gecreëerd door mensenhanden. Genoemd naar de echtgenote van de botanicus die destijds de botanische tuin van Singapore beheerde. Deze bloem lijkt je wel overal in Singapore aan te treffen.

